

Jolanta Gwioździk

Od Redakcji

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 3-4/3/4, 9-11

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OD REDAKCJI

No future book. Śmierć książki - tak wybrany tytuł rozważań znanego badacza rynku publikacji, Łukasza Gołębiewskiego, jednoznacznie wskazuje na nową sytuację książki, w jej kontekście kulturowym, ekonomicznym i społecznym. Przede wszystkim zmiany dotyczą nośnika: od drukowanej postaci kodeksu do pliku z zapisem bitów. Słynna maksyma Marshalla McLuhana *the medium is a message* (przekaznik jest przekazem) nie tylko podkreśla znaczenie formy utrwalenia tekstu, ale wskazuje na linearny porządek pisma, który wpływał na sposób organizowania i odbierania Zachodniej cywilizacji. Tymczasem jednym z najważniejszych wyznaczników elektronicznego tekstu jest hiperłącze (hyperlink), z jego charakterystycznymi cechami, jak interakcja, nawigacja czy multimedialność. Tak to komentował Umberto Eco (*Nowe środki masowego przekazu a przyszłość książki*, 1996): „Książka wymaga lektury linearnej, od początku do końca [...] Hipertekst natomiast pozwala sklejać w jednej chwili i wedle naszego życzenia rozmaite partie tego samego tekstu, a tym samym zapewnia odczytanie osobiste, za każdym razem inne”.

Upowszechnienie druku doprowadziło do powstania *respublica litterarum* („rzeczypospolitej ludzi piśmiennych” - Elisabeth L. Eisenstein, *The Printing Press as an Agent of Change*, 1979), jako formacji w pewien sposób jednolitej i ciągłej, wyznaczonej przez linearny typ lektury. Współczesne technologie cyfrowe kształtują zaś „GEN-ISBN” (Ł. Gołębiewski) - nowe pokolenie czytelników, nastawionych na interakcję, zwłaszcza wymianę treści, poglądów, dóbr, a nawet emocji między użytkownikami Internetu. „W świecie, w którym ponad miliard osób ma dostęp do sieci Wikinomia jest zapowiedzią bezprecedensowych możliwości. Globalna współpraca to nie tylko motor napę-

dowy sukcesu na dzisiejszych rynkach – ma ona znaczący udział w zmianie podejścia do prowadzenia badań naukowych, tworzenia kultury, zdobywania wiedzy, uczenia się, kierowania społecznościami i narodami” (D. Tapscott, A. Williams *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, 2008). Wikinomii umożliwia nie tylko działanie na skalę globalną, ale także otwartość, partnerstwo oraz nowy sposób udostępniania zasobów. Ten istotny problem dzielenia się wiedzą w społecznościowym Internecie podjęła Sabina Cisek. Na podstawie określonych, dominujących i wspólnych w obrębie pewnych grup serwisów WWW prawidłowości, wyodrębniła ich cechy. Podała próbę typologii serwisów Web 2.0, w których w szczególności występuje *knowledge sparing*; każdy typ ilustrują wybrane przykłady.

Krytyka formy komunikacji Web 2.0 wskazuje m.in. na konieczność weryfikacji wiarygodności źródła, przestrzegania standardów jakości, oryginalności i autentyczności, a także zagrożenie dla własności intelektualnej oraz sytuacji na rynku wydawniczym, poligraficznym i księgarskim. O znaczeniu tego problemu świadczy podtytuł książki *Wolna kultura* autorstwa L. Lessinga: „W jaki sposób wielkie media wykorzystują technologię i prawo, aby blokować kulturę i kontrolować kreatywność”. Na te zagadnienia zwróciła uwagę Aneta Drabek, która poddała charakterystyce polskie czasopisma open access, dostępne w bazie „Arianta”, która nie tylko zamieszcza wszystkie ważne, weryfikowane informacje o konkretnych tytułach, ale także codziennie jest aktualizowana. Celem ruchu open access jest przełamanie monopolu wielkich komercyjnych wydawców oraz dostarczenie informacji użytkownikom, z jednoczesnym zachowaniem praw autorskich dla jej twórców (ODLIS). Na tych zasadach, a także z wykorzystaniem praw Creative Commons i tradycyjnego zastrzeżenia wszystkich praw autorskich, są udostępniane teksty w cyfrowych bibliotekach i repozytoriach. Jednym z pierwszych był projekt Gutenberg, a do najnowszych należy Europeana; podobnie w Polsce została uruchomiona Biblioteka Narodowa Polona, Polska Biblioteka Internetowa, działa Federacja Bibliotek Cyfrowych i liczne biblioteki cyfrowe. Digitalizacja obejmuje zarówno dawne, jak i współczesne prace, publikacje naukowe, edukacyjne, literaturę. Monika Jędralska zaprezentowała zasady współpracy Biblioteki Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu ze Śląską Biblioteką Cyfrową w zakresie współtworzenia jej cyfrowego zasobu.

Aspekt ekonomiczny może również zadecydować o przyszłości tradycyjnej książki. Uwikłanie słowa w proces technologiczny (Walter J. Ong, *Oralność i piśmienność*, 1982), sprawiło, że stało się ono to-

warem. Jako taki słowo – tekst podlega określonym prawom rynku: jeżeli czytniki e-książek będą tak tanie, jak obecnie telefony komórkowe (nawet dostępne „za złotówkę”), a pliki do pobrania praktycznie natychmiast, w niskiej cenie lub wręcz w abonamencie, bez limitu dostępu, bez zwracania uwagi na przepustowość, co bywa problemem w serwerach peer-to-peer, to „przyszłość handlu kulturą cyfrową zasa- dzać się będzie [jedynie – JG] na skali oferty i liczbie transakcji” (Ł. Go- łębiewski). Problematykę rozwoju piśmienniczych zasobów cyfrowych podjęła Małgorzata Góralska (*Cyfryzacja kultury książki – koncepcje i realizacje*), nawiązując do początków kształtowania się komunikacji elektronicznej, ze wskazaniem na wielokierunkowość rozwoju koncep- cji książek elektronicznych: od multimedialnych publikacji na dyskach optycznych, przez czytniki dedykowane po książki udostępniane w Sie- ci. W ewolucji książek dostępnych on-line Autorka wskazała e-teksty, programy do przeglądania e-książek i „książki wirtualne”. Istotnym za- gadnieniem jest także przyszłość książek elektronicznych: wykształce- nie się ich formy czy też nieustanne zmiany, jako stały, integralny ele- ment „cyfrowej kultury książki”. Za współistnieniem książki również w jej tradycyjnej formie zdają się przemawiać „technologiczna prostota” oraz jej „semiotyczna i kulturowa złożoność, wynikająca z wielowieko- wej obecności książek w systemie cywilizacji”. Do podobnego wniosku o koegzystencji obu nośników tekstu dochodzi Arkadiusz Pulikowski, podkreślając, że wyrazem „rywalizacji o czytelników” będzie różny sto- pień i proporcje wykorzystania książki tradycyjnej i elektronicznej jako nowego sposobu obcowania z tekstem. Zarazem pojawienie się e-czyt- ników (ostatnio do produktów Amazon dołączyła firma Apple, z aplika- cją iBooks w iPadzie) wykorzystujących e-papier służy wygodnemu do- stępowi do zasobów bibliotek cyfrowych, księgarni internetowych, co najpewniej wpłynie na ich popularność.

Omawiając różne aspekty funkcjonowania współczesnej książki elektronicznej, Autorzy dochodzą do wniosku, że niewątpliwe zmiany mają charakter bardziej ewolucyjny, niż rewolucyjnie głoszona „śmierć” drukowanej książki. Z pewnością jednak ta sytuacja stanowi wyzwanie nie tylko dla autorów, czytelników czy branży wydawniczo- -poligraficznej, ale także dla bibliotek.

Jolanta Gwioździk